

DR. ALFRED FUCHS:
IDEA V POLITICE.

(Z CHYSTANÉ KNIHY »MACCHIVELLISM ČILI CHYTROST ČI MOUDROST
V POLITICE,)*

Český národ, který o sobě říká, že byl obrozen knihou, prožívá právě v naší době své materialistické sebeklamy, snad právě proto, že byl tak dlouho nucen věřit pouze v ideu. V nekrologu na Otakara Březinu napsal svého času Pavel Eisner, že jest typické pro českého básníka, že dosáhl světového formátu ponořením ve vlastní nitro. Takoví byli všichni velcí duchové českého národa, protože dějiny malého národa skoro nikdy neposkytovaly možnosti vyžítí se navenek, na foru. Proto největší dobrodružství v naší zemi jsou dobrodružstvím ducha. I Vrchlický, duch svým založením renesanční, který by byl potřeboval velký a pohnutý život, musil své inspirace čerpati jenom z knih, čímž byla do značné míry i papírovost některých jeho spisů. Neměli jsme Cesarů Borgiů, ani Macchiavelliů: zvykli jsme si měřit život více idejemi, než úspěchem, často až na vlastní škodu. Zdá se však jakoby někteří lidé chtěli dnes honem překompenzovat tento nedostatek upadnutím do druhého extrému.

Současný politický život řízený příliš ohledy na rutinu a taktiku, velmi snadno působí ztrátu citu pro ideje v politice. A přece je idea, ať dobrá či špatná, ať správná či nesprávná jedním z nejmocnějších činitelů politických a nic jí neodolá, když si vytvoří pro sebe veřejné mínění. Le Bon nazývá veřejné mínění nakažlivostí idejí často opakovaných. Je-li nějaká idea opakována často a neustále a hlásána bez skepse, jako absolutní pravda, žádná hmotná moc ji nakonec nepřemůže. V tom smyslu prohlásil i Napoleon, že konec konců duch vždy vítězí nad kordem a že on sám dobyl všeho, kromě kaváren. Kavárna pak se může státi velmi nebezpečným nepřítelem režimu, jako vůbec ironie, vtip a idea. Proto ani demokracie nesmí spoléhat na pouhou zaběhanost aparátu, byť byl vymyšlen sebe důmyslněji. Je to konec konců vždy filosofie, jež určuje osudy lidstva. Mezi dobrými i zlými silami v politice má idea největší moc. Marxova myšlenka byla původně majetkem několika učenců, kteří se nedovedli populárně vyjadřovat a přece se stala vzpruhou milionů lidí. Tak je tomu s každou ideou, v níž doopravdy věříme. Záleží velmi mnoho na duševním stavu, v jakém jsme, když potřebujeme pomoci. Někdy též druh pomoci opravdu působí, jindy selže. V tom smyslu tvrdí na př. někteří sociologové, že i proletářství je duševním stavem a že záleží nejenom na momentech hmotných, nýbrž především na momentech psychologických, jako vůbec osud společnosti neurčují jenom fakta, nýbrž i normy.

V tom smyslu napsal správně Masaryk, že státník, podobně jako básník je poiétés — tvořitel — tvůrce. Ovšem ten, kdo by v politice tvořil jen ze sebe, podle své vnitřní vize, by byl umělcem, nikoli politikem a kdyby chtěl svou ideu uplatňovati proti životu a jeho silám, nejsa schopen kompromisu, musil by nutně skončit tragicky. Uskutečňování ideje musí býti spojeno s praktickým smyslem, „ale od samého začátku byla politika těsně spojena s filosofií dějin a s apokalyptickým videctvím“ (Masaryk). (Srv. Karel Polák: Básník a státník. Goethe a Masaryk. Goethův Sborník 116—138. St. nakladatelství 1932.) Proto básníci vychovali často celé generace politicky, neboť ani básnická fan-

* Vyjde v „Knihách pro každého“ vydávaných Státním nakladatelstvím Praha.

tasie není libovolnou fantastikou. V Masarykově „Světové revoluci“ vidíme zejména jasně uskutečňované úsilí vyložit každou politiku z idejí, jež působily na dějiny. Ten ovšem, kdo ve svém rozumu předvídá správně vývoj, nemusí být proto ještě dobrým, praktickým politikem, jak vidíme na příkladu samotného Macchiavelliho. Právě ti, kdož mnoho o politice myslí, často se dopouštějí osudné chyby, jež je žene do „tragiky prvních“. Předvídající vývoj, předčasně vybíhají z řady nemohouce se dočkat, až společnost vývojem dospěje tak daleko, jako jsou již oni. Vybíhají z řady předčasně a padnou na cestě. To stává se v praktické politice ideologům a zejména žurnalistům, kteří jsou nuceni svým povoláním myslet dopředu, neznají dost dobře konservativní nálady praktických politických činitelů. Z toho ovšem neplyne, že by tito političtí intelektuálové měli býti podceňováni. Jsou mocným politickým činitelem, protože mají vliv na tvoření veřejného mínění, jež zejména v moderní demokracii jest základem politického stranictví.

Máme již i v české literatuře podrobnou studii „O ideologii v dnešní politice“ od Mertla v revui „Sociální problémy“ I. 1, 2, 3). Také ve studii „O politických stranách, jejich základech a typech“ (Orbis 1931) věnoval týž autor mnoho místa působení ideologie v politice. Zejména v moderním státě ovládaném stranami má ideologie velmi důležité poslání, neboť podle definice Mertlovy „strany organisují veřejné mínění při tvoření státní moci“. Ideologie „nejsou obsaženy pouze v programech a jiných psaných projevech stranického života, nýbrž prostupují celé stranicko-politické myšlení, určují do značné míry činnost stran a tvoří duchovní základy celé jejich existence“. Slovo „ideologie“ bylo často používáno ironicky. Měla jím býti označována nepraktičnost. Mertl uvádí na př., že i Macchiavelli v tomto smyslu sdůrazňoval nesouhlas mezi politickými představami a skutečností. Nejvíce zdiskreditovali „ideologii“ marxisté, kteří neustávali poukazovat na její relativnost. Ale „tragika marxismu“ plně pochopená teprve současnou německou sociologií, spočívá v tom, že marxism, právě tak jako národohospodářské a sociální theorie jeho odpůrců je sám ideologií par excellence. (Mertl *ibid.*) Každá idea jest velikou sociální silou. Idea jest realitou, jako každá jiná realita. Doktrina, ideologie nevrůstá podle Durckheima ze studia skutečnosti, nýbrž jako logická argumentace pro ideu předem pojatou, zaujetím, žízni po spravedlnosti, atd. I mythus a utopie, mají-li dosti věřících, aby byli přesvědčeni o jejich naprosté platnosti, jsou velmi reálnými mocenskými činiteli. Vidíme to na současném Hitlerově hnutí v Německu.

Ideologie ovšem musí býti taková, aby mohla býti přetvořena v hesla, t. j. ve stručné formule, jež sice ukazují všeobecnou směrnicí, ale přece jenom jsou zase dosti široké, aby každý mohl do nich vložit svá osobní přání a tužby. Ideologie, jež se má státi politickou mocí, nesmí býti jen soustavou hesel. Za ideologií musí býti skutečná idea, skutečná práce myslitelská, neboť plytkost hesel stačí pro massové projevy, ale nestačí k tomu, aby udržela víru. Nejdříve musí býti obraz světa, ideál, theorie, filosofie a z ní se dají teprve odvodit hesla a nikoli naopak. Hnutí jež operují pouhými hesly a pouhým kouzlem osobností svých vůdců, brzo dohospodaří, protože jim chybí poslední cíl, ideál, k němuž by se stále přibližovali, třebaže by nebylo lze plně ho dosáhnouti, jako asymptota splývá s přímkou v nekonečno. Je ovšem pravda, že strany velmi často během své politické praxe se vyvinou ve svůj pravý opak, že strana původně revoluční se může státi nejspolehlivější oporou sociálního pořádku nebo že strana původně konservativní se stává nositelkou pokroku, ale důležité je, že každý svůj počín musí přece jenom stále měřit nejenom praktickou účinností, nýbrž i ideálem, programem a nikoli pouhou taktikou. Ano, můžeme dojít v praxi tak daleko, že jest stavěna stranická kázeň výše, než

věrnost původnímu programovému přesvědčení, ale veřejné mínění podobné počínání velmi špatně snáší a vždy jest korektivem podobných zásahů. Strana, která by šla důsledně proti svému původnímu programu by nutně ztratila nejlepší stoupence a později i massy.

Jest pravda, že ryzí ideologové často hrají roli Kassandry, věstkyně, jejímž tragickým údělem jest správně věštiti, ač se jí nevěří. Často nevidí ideologové pro věci vzdálené věci nejbližších, jež musí vidět praktický politik. Ale neposlouchání věštek Kassandřiných mělo vždy tragické následky a bylo by velmi smutné, kdyby intelligence v politice se měla vždy spokojiti jenom úlohou Kassandřinou.

V. GUTWIRTH: HNUTÍ A JEJICH PŮDA.

Podíváme-li se na všechna ta nejrůznější hnutí myšlenková, která u nás mezi sebou bojují, na hnutí hospodářská, sociální, politická, náboženská, kulturní atd., jsme překvapeni jejich počtem a také jejich růzností. Tak tomu jest všude, v každém státě, u každého národa, který žije plnějším kulturním životem. U nás toto bohatství, myšlenkových zápasů, myšlenkového proudění a jeho různost jest daleko větší, než jinde. Vysvětluje to geografická poloha našich zemí a jejich vývoj historický. Mluvíme někdy o tom, že jsme mostem mezi severem a jihem, západem a východem. Připomínají se někdy slova, dle nichž ten, kdo jest pánem Čech, jest pánem Evropy. Z konce minulého století si vzpomeneme, s jakou chutí malý český národ otevíral okna do Evropy, aby se od Evropy učil. Díváme-li se na tuto přemíru různých hnutí u nás, neodoláváme pokušení, abychom se pokusili je nějak roztríditi, dáti podobné vedle podobného, blízké k blízkému. Při pokusu o třídění těchto hnutí pomalu dospíváme k prvnímu poznání: že jsou hnutí, která se zrodila u nás, že jsou hnutí, která k nám přišla z ciziny.

Ta nás zajímají. Takových hnutí jest mnoho. Jest v podstatě a povaze největší části hnutí, že se snaží co nejvíce rozšířiti, že chtějí míti co nejvíce vyznavačů, stoupenců. Zejména v posledních desetiletích roste vliv těch hnutí, které se neváží na jednotlivé země, na jednotlivé národy. Není to ovšem jen zjev moderní kultury. Katolická církev již od pradávna usilovala o to, aby byla skutečně církví katolickou, obecnou, aby její vyznavači byli všude, aby jejími vyznavači byli všichni. Po této stránce katolická církev byla předbojovníkem i hnutí ostatních, které nechtějí získat jen jeden národ, ale národů mnoho, národy všechny. Svět dnes stává se menším. Lidé se sblížíjí. Moderní komunikace urychluje i výměnu myšlenek. Příznivá žeň v Americe má vliv na to, jak obilí prodá rolník od Tábora; konflikt na dálném východě jest za nedlouho cítit v našich továrnách; roste vědomí vzájemných vztahů. Roste — zejména v poválečném světě — vědomí, že jsou otázky, které možno řešiti jen spoluprací v nejširším rámci. Svaz národů, Mezinárodní úřad práce jsou výrazem této doby; v poslední době Briandova myšlenka Panevropy, Coudenhove-Calergiho plán Panevropy, hnutí eurasijské atd. vyrostly na této půdě, ukládají myslet ve větších celcích.

Vidíme velmi často — zejména v praktické politice — že uplatňují se u nás hnutí, která vyrostla daleko u nás. To by nevadilo. Rozumný člověk přijme dobrou radu, ať pochází odkudkoliv. Ale vidíme, že mnohá hnutí, která se zrodila jinde, a která u nás až